

УДК 377.1

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

О.М. Вознюк

кандидат педагогічних наук Львівського факультету

*Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна*

Стаття присвячена аналізу результатів емпіричного дослідження адаптації військовослужбовців миротворчого контингенту до дій в особливих умовах. Виділено й описано психологічні чинники ефективності військово-професійної діяльності в умовах миротворчої місії.

Ключові слова: .....

Проблеми вивчення гуманітарних дисциплін у технічних вищих навчальних закладах визначається завданнями реформування освіти, яке відбувається у контексті соціальних змін і реформ у суспільстві. Гуманізація інженерної освіти передбачає розширення обсягу та поглиблення змісту вивчення суспільних наук. Розв'язання проблеми гуманітарної підготовки студентів у вищих закладах освіти в сучасних умовах можливе шляхом наповнення процесу навчання і виховання гуманітарним змістом, котрий узгоджується із кращими надбаннями цивілізації, орієнтований на безпосередній розвиток людини і відповідає потребам її самореалізації й актуальним завданням відродження культури.

В "Основних напрямках досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні" зазначається, що перспективними є дослідження проблем гуманізації та гуманітаризації вищої освіти, теоретичних і прикладних складових змісту гуманітарної підготовки, зокрема, у вищих технічних навчальних закладах. У більшості вищих навчальних закладів технічного профілю домінує думка, що пріоритетною є суто професійна підготовка спеціалістів. Роль гуманітарного знання недооцінюється... Саме гуманітарні науки розвивають у людині такі якості, як порядність, відчуття прекрасного, відповідальність, людяність. Тому не вузького спеціаліста, обмеженого рамками своєї спеціальності, а освічену в вищій мірі людину повинен готувати вищий технічний навчальний заклад" [2, 29].

Для майбутніх інженерів передбачено викладання психолого-педагогічних, культурологічних та інших гуманітарних дисциплін, однак кількість годин, які виділено на ці курси є невеликою. Водночас, значна кількість навчальних курсів і перевантаження студентів негати-

вно впливають на рівень їх загальної культури та професійної підготовки. Суперечності між соціальними потребами гуманітаризації процесу навчання у вищих навчальних закладах технічного профілю і традиційними формами й методами організації вивчення гуманітарних дисциплін, окреслюють загальну проблему оновлення змісту і форм навчання гуманітарних дисциплін. Одним із ефективних шляхів їх подолання є інтегративний підхід до структурування гуманітарних знань у професійній технічній освіті.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки проблема гуманітарної підготовки у технічних університетах вивчалася у різних аспектах, а саме: основи формування загальної та професійної культури фахівця (Г.О. Балл, І.А. Зязюн, С.У. Гончаренко), культурологічні аспекти підготовки фахівця (В.П. Андрущенко, Г.П. Васянович, Г.С. Дегтярьова, В.В. Кизима, В.С. Маслов, Л.М. Масол, Л.А. Руденко, О.Л. Шевнюк), формування мовленнєвої культури інженера (Л.І. Барановська, Т.Є. Гончаренко, Т.П. Рукас), питання психологічної та педагогічної підготовки інженера (О.В. Винославська, Л.М. Карамушка, Л.О. Кизименко, В.А. Козаков, М. Нецадим, З.І. Романець, В.А. Семиченко, М.В. Фоміна, К. Чарнецкі) тощо.

Мета даної статті – проаналізувати стан практики вивчення гуманітарних дисциплін у технічних університетах, виявити причини існуючих недоліків, особливості вивчення гуманітарних знань у технічних університетах залізничного транспорту, запити практики та відповідність стану практики рівню теоретичних знань.

Дослідно-експериментальна робота складалася з двох етапів.

1. Організаційно-прогностичний. На цьому етапі обґрунтовувалася проблема дослі-

дження, здійснювався аналіз навчально-програмної документації та науково-педагогічної й методичної літератури.

2. Діагностично-практичний. На цьому етапі проаналізовано стан досліджуваної проблеми у практиці, виявлено позитивні та негативні сторони існуючої практики і теорії інтеграції гуманітарних знань, а також специфіку професійно спрямованої інтеграції гуманітарних знань у технічних університетах.

Експериментальна робота проводилася на базі Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, Івано-Франківського національного технічного університету, Київського національного економічного університету, Харківського державного технічного університету та Політехніки Любелської (Польща). Усього анкетуванням було охоплено 852 студенти, 42 викладачі та 11 експертів.

У технічних університетах студенти вивчають доволі багато навчальних курсів гуманітарних дисциплін, однак кількістю навчальних годин, яка виділяється на кожен з курсів є, як правило, малою, що веде до фрагментарності гуманітарних знань. У зв'язку з цим недостатньо реалізується основна ідея гуманізації технічної освіти, а саме – формування цілісної системи гуманітарних знань як основи загальної і професійної культури сучасного інженера.

У загальній схемі професійної діяльності на основі виділених її основних компонентів [1] ми досліджували можливості впливу гуманітарних знань на функціонування кожного компонента. Виділено такі компоненти професійної діяльності інженера, як ціннісні орієнтації, професійна етика, загальні здібності, спеціальні здібності, професійно значущі якості особистості, професійно необхідні знання, сфера професійної компетентності, професійні навички, професійні вміння та професійна техніка.

Ми досліджували співвідношення можливого (теоретично обґрунтованого) та реального (того, який практикується на рівні навчальних програм та процесу навчання) професійного спрямування змісту гуманітарних знань на майбутню професію. Для цього визначався орієнтовний обсяг змісту відповідного навчального предмета у поняттях, тобто складався перелік його ключових понять. З них виокремлювалися ті поняття, які доцільно пов'язати з професійною діяльністю інженера.

Наприклад, у курсі культурології – це знання про досягнення науки і техніки у різні епохи, які так чи інакше впливали на розвиток людської культури; у курсі психології – поняття база галузевої психології, зокрема транспортної, у курсі української мови – система

професійного та ділового мовлення сучасного інженера залізничного транспорту. Загальна кількість ключових понять навчального курсу приймалася за сто відсотків. Далі проводився порівняльний аналіз кількості можливих використаних понять для професійного спрямування гуманітарного предмета (на основі теоретичного обґрунтування) та кількості понять, які професійно спрямовуються у реальному навчальному процесі.

Як виявилось в результаті аналізу, можливості професійного спрямування гуманітарних знань студентів технічних університетів у реальному навчальному процесі використовуються далеко не повністю. Особливо це стосується тих тем, які пов'язані не тільки зі змістовим, а й з діяльним компонентом майбутньої професійної діяльності. Наприклад, інженерам залізничного транспорту не подаються важливі відомості з транспортної психології, які необхідні їм в управлінській діяльності при спілкуванні з колегами та підлеглими.

Низький рівень педагогічної культури інженера теж може стати причиною зайвих конфліктів у його роботі. Ізольоване вивчення курсу культурології, без показу зв'язків загальнокультурної та професійної культури особистості не дає належного ефекту та зводиться до запам'ятовування окремих фактів з історії та теорії мистецтва, які швидко забуваються.

Тому необхідно передбачити змістом навчання і закласти у навчальні програми, щоб уникнути багатьох труднощів у професійній діяльності інженера, особливо в перші роки його роботи. Зрозуміло також, що культурологічні та психолого-педагогічні знання є більш ефективними та дієвими, коли засвоюються, а потім використовуються у єдності.

На наступному етапі роботи ми виділили чотири основні напрями професійно спрямованої інтеграції гуманітарних знань студентів і проаналізували стан їх реалізації у технічних університетах залізничного транспорту:

- I. Вивчення прикладних розділів гуманітарних дисциплін (інженерна психологія, професійне спілкування, виробнича педагогіка, елементи андрагогіки тощо).
- II. Показ внеску галузі у розвиток людської культури (будівництво і архітектура, залізничні шляхи сполучення, інформаційні технології).
- III. Сприяння формуванню національної свідомості шляхом показу внеску вітчизняних вчених та інженерів у відповідну галузь виробництва чи скарбницю людської культури.
- IV. Інформація про суміжні проблеми та професійну діяльність у цілому.

Таким чином, можливості гуманітарних знань у формуванні професійної та загальної

культури інженера залізничного транспорту використовуються далеко не повністю і рідко на максимальному рівні.

Як показали додаткові дослідження шляхом опитування випускників технічних університетів, гуманітарні знання зазначених вище чотирьох напрямів є важливими компонентами не тільки для формування їх особистості, але й для спілкування з іншими людьми, для безпосередньої професійної діяльності.

Очевидно, що з досвідом інженер усвідомлює свою професійну діяльність більш широко, отримує реальні докази важливості не тільки професійної, але й загальної культури.

Наступний етап роботи стосувався ставлення студентів та викладачів до способу викладання гуманітарних дисциплін. У цьому контексті проводилися опитування щодо доцільності укрупнення змістових одиниць гуманітарних знань на основі інтегративного підходу до навчальних предметів (задіяно 343 студенти, 42 викладачі). Відповіді ми згрупували у три блоки, серед яких орієнтовно 7 % опитуваних були задоволені існуючою системою викладу і мали зауваження лише до змісту навчального матеріалу. Друга група респондентів (61 %) вважала, що загалом гуманітарні знання у технічному університеті доцільно подавати більш крупними блоками чи курсами, однак не уточнювала способу такого укрупнення. Третя група, до якої переважно належали досвідчені викладачі (32 %), вважала, що гуманітарні знання у вищій технічній школі доцільно викладати у вигляді проблемних

блоків споріднених дисциплін.

Проблема організації мовної освіти у вищому навчальному закладі технічного профілю постала порівняно недавно, оскільки мовна підготовка у названих освітніх закладах не здійснювалася. Одержані дані свідчать, що формування мовленнєвої культури ділового спілкування у майбутніх інженерів в умовах вищої школи залишається однією з суттєвих проблем. Її ще не вирішено, зокрема, тому, що потенціал, закладений у навчальні дисципліни соціально-гуманітарного профілю, реалізується недостатньо. До того ж специфіка організації процесу навчання у вищих навчальних закладах, де панує традиційна лекційно-семінарська система навчання, не дає підстав сподіватися на значне підвищення культури професійного мовлення студентів. Результати опитування фахівців-практиків переконують, що "рівень володіння технікою спілкування істотно впливає на швидкість адаптації молодого спеціаліста у виробничому колективі" [3, 71].

Отже, результати аналізу стану практики вивчення гуманітарних дисциплін у технічних університетах показують, що вони викладаються ізольовано одна від одної, не забезпечують цілісної системи гуманітарних знань, яка є основою загальної та професійної культури інженера. Разом із тим, посилюється тенденція до взаємозв'язку у вивченні гуманітарних знань, однак зміст, методи та форми їх інтеграції у цьому контексті вимагають окремого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Гинецинский В.И.* Знание как категория педагогики: Опыт педагогической когнитологии. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1989. – 144 с.
2. *Григор'єва С.В.* Гуманітаризація вищої освіти як шлях формування спеціаліста XXI ст. // Інженерна освіта на межі століть: традиції, проблеми, перспективи. Харків: ХДПУ, 2000. – С.29-30.
3. *Рукас Т.П.* Аналіз рівня мовленнєвої культури у студентів вищих навчальних закладів технічного профілю // наука і сучасність. – 1998. – Ч.1. – С.70-75.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2006 р.